

İRAN DIŞ POLİTİKASINDA DEĞİŞEN TALİBAN FAKTÖRÜ

Riana TEIFUKOVA

İran, Çin, Rusya ve Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) "Yeni Büyük Oyun" sahası olan Afganistan, günümüz itibarıyla önemli bir stratejik merkezdir. Bu aktörlerin çatışmaları ve/veya Afganistan üzerinde olumsuz etkiler doğurabilecek birtakım eylem ve kararları, söz konusu ülkenin pozisyonu etkilemektedir. Bunun bir örneği olarak; Rusya ve İran'ın ABD ve Kuzey Atlantik İşbirliği Örgütü (NATO) askerlerinin (daha önce Rusya işgali örneğindeki gibi) Afganistan'da kaybeden taraf olarak ülkeyi terk etmesini sağlamaya yönelik çabaları gösterilebilir. Afganistan, Pakistan tarafından körüklenen terörizmden ve Pakistan'ın siyasi ve ekonomik büyümesinden ciddi olarak etkilenmektedir. Bu hususlar yakın gelecekte büyük olasılıkla bölgenin barış ve güvenliği noktasında büyük etkiye sahip olacaktır.

Rusya'nın olduğu kadar Afganistan'ın da stratejik bir ortağı olan İran, iki kötü arasından değerlendirme yapması gerektiğinde Taliban'ın Devlet'ül Irak ve Şam'a (DEAŞ) nazaran daha az riskli bir aktör olduğuna inanmaktadır. Afganistan'ın güvenliğinin Taliban'ı desteklemeyi amaçlayan Rus ve İran eylemlerinden dolayı olumsuz etkilenmesi muhtemeldir.

Bununla birlikte Afganistan; Ortadoğu, Orta Asya ve Güney Asya arasında bir köprü

vazifesini üstlenmesinden dolayı ticaret, ulaşım ve enerji koridorlarının kavşak noktası olması adına büyük bir potansiyele sahiptir. Afganistan'ın geniş ve zengin doğal kaynakları, çok boyutlu ticari fayda sağlayan ve diğer aktörlerin ilgisini çeken tahrik unsurları olabilir. Ancak bunlardan herhangi birine ulaşmak için yalnızca Afganistan'da değil bütün bölgede istikrar hâkim kılınmalıdır. Afganistan'daki istikrar, ancak küresel güçler arasındaki çıkar çatışmaları giderildiğinde ve İran'ın bölgedeki istikrarı bozan politikaları durdurulduğunda hayata geçirilebilir.

İRAN'IN AFGANİSTAN'DAKİ TANIMLANAMAYAN ROLÜ

Afganistan ekonomisine yatırım yapan önde gelen ülkelerden birisi olan İran'ın Afganistan'a gerçekleştirdiği finansal yardımların ana hatlarını yollar, köprüler, enerji tesisleri, tarım, sağlık, haberleşme ve diğer alanlar oluşturmaktadır. Bunların yanısıra Afganistan'a eğitim düzeyini yükseltme, kütüphane ve yayınevleri kurma ve bilimsel seminerler düzenleme gibi konularda yardımda bulunmaktadır. Ayrıca Tahran, Afgan diplomatlar için düzenlenen eğitim kurslarını finanse etmek, sınır kontrol noktaları kurmak, uyuşturucu kaçakçılığıyla mücadele etmek ve

Afgan ordusunun rehabilitasyonunu üstlenmek gibi konularda da destek olmaktadır.

İran'ın Afganistan'daki varlığı analiz edildiğinde Tahran'ın tüm proje ve girişimlerinin başarılı olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu bağlamda ana sorun olarak, İran'ın komşu ülkede belirlenen projelerin kazanımlarını en aza indirgeyen ve bunları entegre bir şekilde kullanılmasını engelleyen uzun vadeli bir stratejisinin bulunmaması ileri sürülebilir.

Şüphesiz İran'ın Afganistan'daki hedefleri o kadar da özverili değildir. Fakat tüm bunlarla birlikte Tahran uzun yıllar Kabil'e ciddi destekte bulunmuştur. İran'ın son beş yılda (2011-2016) hibe şeklinde Afganistan'a gerçekleştirdiği mali yardımlar 900 milyon ABD Doları aşmıştır.¹

Afganistan, İran için oldukça değerli bir ülkedir. Buradan hareketle Afganistan'ın son 30-35 yıllık çatışma dolu tarihini esas alan farklı verilere göre, İran'ın çıkarlarını gerçekleştirme amacıyla bu ülkede gerçekleştirdiği doğrudan harcamaların miktarı 1 trilyon ABD Doları'nı geçmiştir.

Peki, İran'ın çıkarları nelerdir? Her şeyden önce İran, Afgan elitlerinden İran yanlısı bir lobi kurmayı ve Afgan menfaatlerinin savunucusu bir ağabey imajı yaratmayı amaçlamaktadır. Fakat Afganların büyük bir kesiminin İranlılara olan tarihsel güvensizliği (Sünni-Şii çatışması bağlamında) ve İranlıların Afganlara karşı olan kibirli tavrı nedeniyle bunu gerçekleştirmek oldukça zordur.

İran'ın Afganistan'daki politikalarının belki de asıl amacı, kendi güvenliğini sağlamak ve Afganistan'da İran'a yönelik herhangi bir ayaklanma oluşturma ihtimalini de ortadan kaldırmaktır. Son yıllarda doğu komşusu toprakları üzerinden İran İslam Cumhuriyeti'ne yönelik yükselen tehdit "İslam Devleti" örgütü yani DEAŞ militanlarıdır.

AFGANİSTAN'DA ÇIKAR ÇATIŞMASI: İRAN-TALİBAN İŞBİRLİĞİ İÇİN İTİCİ BİR GÜÇ

ABD ve İran arasındaki ilişkiler ne kadar zora girerse jeopolitik ve jeomezhepsel eğilimler de bundan bir o kadar etkilenmektedir. Bu temel tezden hareketle ABD-İran ilişkilerine bakıldığında ABD'nin gizli nükleer programı nedeniyle İran'a yaptırım uygulamasından sonra Tahran yönetimi, Taliban ile ilişkilerini geliştirmeye başlamıştır. İran'ın Taliban'a olan ilgisi Amerikan askerlerinin Afganistan ve Ortadoğu'daki varlığından kaynaklanan endişeye dayanmaktadır. İran, Afganistan'da bulunan Amerikan kuvvetlerine karşı direnmek için Taliban'a silah ve barınak tedarik etmiş, aynı zamanda maddi yardımda bulunmuştur. Böylelikle İran, 921 kilometrelik Afganistan sınırı ile ülkedeki ABD askeri üsleri arasında bir tampon oluşturmak istemiştir.

Afganistanlı ve Batılı analistlere göre, İran ve Taliban arasındaki işbirliği uzun yıllara dayanmakta ve bu ilişki sürekli güçlenmektedir. Afgan Taliban daha önce Pakistan'ı karargâh ve istihdam üssü olarak kullanmış, şimdi ise İran'da özellikle Devrim Muhafızları Ordusu'nu (DMO) "önemli bir müttefik" olarak tanımlamıştır. Medyada çıkan haberlere göre yetkililer, Taliban'a silah taşıyan konvoyların Afganistan'a İran'dan geçiş yaptığını dikkat çekmiştir. Daha sonra bu ilişki, Tahran'ın Taliban Heyeti'ni İran Hükümeti'nin temsilcileriyle bir toplantıya davet etmesiyle yeni bir ivme kazanmıştır.²

Taliban'ın eski siyasi düşmanı olan İran'la işbirliği yapma arzusu, seçeneklerini çeşitlendirme ve Pakistan'a olan bağımlılığını azaltma planlarına dayanmaktadır. Bu karar aynı zamanda Taliban'ın liderliğinin siyasi ve örgütsel özgürlüklerini korumak ve Pakistan'ın diktasını takip etmeme arzusundan kaynaklanmaktadır.

1 Vladimir I. Sazhin, "Iran and the Problems of Afghanistan", Kazanalytics - Analytical Portal Middle East and Central Asia, 2017, <http://kazanalytics.kz/>, (Erişim Tarihi: 14.05.2017).

2 Greg Bruno-Lionel Beehner, "Iran and the Future of Afghanistan", Council on Foreign Relations, 2009, <https://www.cfr.org/background/iran-and-future-afghanistan>, (Erişim Tarihi: 04.05.2017).

İnan'ın terörün gelişmesine ve resmi olarak kınadığı terörist grupların birleşmesine katkıda bulunmasının nedeni sadece bölge uzmanlarının bildiği bir sır değildir. Al-Shark Bölgesel ve Stratejik Araştırmalar Merkezi'nde İnan uzmanı olan Dr. Fathi el-Sayed bir zamanlar İnan'ın kendi siyasi çıkarlarını geliştirmek için şeytanla bile anlaşma yapacağını söylemiştir.³

İnan gerek bu ülkelerde gerekse tüm Ortadoğu'da terörle mücadele bahanesiyle Irak ve Suriye'yi kısmen işgal etmiştir. Bu gerekçeyle Taliban'la da bağlarını güçlendirme yoluna gitmiştir.

Bölgede mezhepçiliğin artması da, pratikte İnan'ın hibrid politikasıyla "eş anlamlıdır." Bu bağlamda Suriye Krizi'ne müdahale, İnan'ın çatışmaların uzamasına katkıda bulunduğunun kanıtı olabilir. Bu farklı mezhepler arasındaki gerilimi arttırmış ve terörist grupların Suriye topraklarına girmesini sağlamıştır. 2011 yılında Suriye'de savaşın başlamasından önce bile İnan protesto gösterilerine karşı Suriye'ye askeri destek göndermiştir.⁴

Uzmanların görüşüne göre İnan büyük olasılıkla Taliban'a destek sağlamak için Afganistan ve Pakistan'da DEAŞ varlığını kullanmak istemektedir. İnan'ın Taliban üzerindeki etkisi çoğunlukla komşu iller olan Herat ve Nimruz'u etkilemiştir. Uzmanlar, İnan'ın kendi topraklarına başka bir düşmanın girişini engellemek için Afganistan sınırı boyunca bir tampon bölge oluşturmak istediğini savunmaktadırlar.

Taliban ve İnan bu ortaklığı, uluslararası toplumun Afganistan'daki durumu istikrara kavuşturma çabalarını önlemek için ana araç olarak kullanmaktadırlar. Tahran, Afganistan yetkilileri ile Taliban arasındaki barışı koruma müzakerelerini sekteye uğratmak için her türlü aracı kullanmaktadır.

İRAN'IN AFGANİSTAN STRATEJİSİ: DEAŞ VE TALİBAN

Afganistan'ın siyasal ve toplumsal yapısı çok hızlı bir şekilde kötüye gitmektedir. Bu ülke, Irak ve Suriye'den sonra uluslararası "İslami aşırıcilık" ve terörizmin bir başka kalesi haline gelmektedir. DEAŞ ise bu tiyatrodaki en kirli rolü oynamaktadır.

Afganistan'daki konumunu güçlendiren DEAŞ, sözde İslam Hilafeti'nin bir eyaleti olarak "Horasan Emirliği"nin kurulduğunu ilan etmiştir. DEAŞ militanlarının planlarına göre, bu il daha sonra Afganistan'ı, Pakistan'ı, Orta Asya'nın bir bölümünü ve İnan'ın doğusunu içerisine alabilir. Şüphesiz Tahran, Afganistan'ın 34 ilinden 25'inde DEAŞ'ın binlerce destekçisi olması sebebiyle bu tehditten endişe duymaktadır.

Son zamanlarda DEAŞ Afganistan'daki nüfuzunu genişleterek büyük ilerlemeler kaydetmiştir. DEAŞ liderleri, küresel genişlemeyi öngören ana hedeflerinin yanı sıra oldukça pragmatik ve ticari amaçlar da gütmektedirler. Koalisyon Güçleri'nin Irak'ı bombalayarak petrol terminallerini yok etmesi sonrası DEAŞ'ın Irak ve Suriye'deki gelirleri artık azalma eğilimi göstermektedir. Bu bağlamda DEAŞ liderliği, Afganistan'da öncelikle uyuşturucu üretimine ilişkin faaliyetleri kontrol etmeyi planlamaktadır.

Bu tür girişimler ne Afganistan Hükümeti'nin ne de rakiplerinin özellikle de Taliban'ın hoşuna gitmektedir. Nitekim Taliban ve DEAŞ, siyasal ve ideolojik açıdan Afganistan'da ikiz kardeş niteliğinde olmalarına rağmen giderek birbirlerine rakip ve şiddetli muhalifler haline gelmişlerdir.⁵

İki aşırı hareket arasındaki esas fark, nihai hedeflerinde yatmaktadır. Taliban, Afganistan'da hakimiyet tesis etmeyi ve Şeriat yasası ile yönetilen bir devlet (Afganistan İslam Emirliği) kurmayı amaçlayan "radikal İslami" bir harekettir. DEAŞ ise tüm dünyayı hedef almakta ve yeryüzünde İslami bir halifelik kurmayı hedeflemektedir.

3 Darya Aslamova, "Why There Will Never Be Peace in Afghanistan", *Kp.Ru*, 2017, <https://www.kp.ru/daily/26652.7/3672415/>, (Erişim Tarihi: 06.06.2017).

4 Aynı yer.

5 Tom O'Connor, "The US Military Bombed ISIS in Afghanistan, But the Taliban are Winning the War", *Newsweek*, 2017, <http://www.newsweek.com/us-military-bombed-isis-afghanistan-taliban-winning-war-584644>, (Erişim Tarihi: 12.06.2017).

Diğer bir deyişle, Taliban'ın hedefleri sadece Afganistan'la sınırlıdır. Üstelik Taliban, DEAŞ tarafından oluşturulan ve bir Arap projesi olan ortak bir devletin "emirliği" (yani bir bölgesi) olmak istememektedir. Taliban, Afganistan'da hedeflerine ulaşmak için oldukça fazla çaba ve para harcamış, iktidarı ele geçirmek için yıllar süren mücadele göstermiş ve 1996'da bunu başararak 2001 yılına kadar iktidarı elinde tutmuştur.

İki "siyah güç"ün stratejik planları çelişkilere ve çatışmaya dayanmaktadır. Taliban ülkedeki hakimiyet mücadelesinde DEAŞ'ı aniden ortaya çıkan ciddi bir rakip olarak görmüştür. Bu nedenle Taliban ve DEAŞ'ın birbirlerine cihat ilan etmeleri ve silahlı bir mücadele başlatmaları şaşırtıcı değildir.

Tüm bunların yanında, Afganistan'daki hükümet karşıtı hareket çok komplike durumdadır. Taliban'ın direnişi ile karşı karşıya kalan DEAŞ, onları bölmek istemektedir. DEAŞ bu konuda oldukça başarılıdır. Örgüt, Taliban'ın hayal kırıklığına uğrayan üyelerini aktif biçimde kendi bünyesine katmaktadır. Taliban'ın genç nesilleri iktidar kaybından sonraki 15 yıllık savaşın herhangi bir sonuç getirmediği gerekçesiyle tepkilerini göstermektedirler. Diğer taraftan DEAŞ, kısa süreliğine de olsa önemli başarılar elde etmiş, Irak ve Suriye'de geniş topraklar ele geçirmiş ve büyük fırsatlar yaratmaya başlamıştır.

Buna ek olarak, Afganistan için en önemli faktör finansal sektör ile ilgilidir. Örneğin, DEAŞ'a transfer olan Taliban komutanlarına ayda 500-600 dolar ödenmekte, sıradan militanlara ise yaklaşık 200 dolar verilmektedir. Afganistan'daki ekonomik zorluklar ve işsizlik göz önüne alındığında bu büyük bir para anlamına gelmektedir. Buna ek olarak, bu "ücretler" sadece koalisyon güçlerinin ana birliği geri çekmesiyle uluslararası kuvvetlere hizmet eden 50 bin kadar Taliban'ın ilgisini çekmemiş aynı zamanda yaşamını idame ettirmek isteyen işsiz Afgan nüfusu geçim kaynaklarını DEAŞ'ta bulmuştur.⁶

6 "Why the Afghan Taliban is at War with the 'Islamic State'", *BBC*, 2015, http://www.bbc.com/russian/international/2015/12/151218_taliban_fighting_isis, (Erişim Tarihi: 25.04.2017).

Dünyadaki en radikal İslami örgütün parası ve imajı, Orta Asya Cumhuriyetleri'nde olduğu kadar Afganistan'ın kuzeyinde de hükümet karşıtı faaliyetlere girişen Özbekistan İslami Hareketi'nin Taliban liderliği ile olan bağlarını koparmasına ve DEAŞ'ın saflarına geçmesine neden olmuştur.

Sonuç olarak Birleşmiş Milletler (BM) verilerine göre DEAŞ'ın Afgan kanadı yalnızca 2014 sonbaharından 2016 yazına kadar birkaç yüz kişiden 6000 kişiye yükselmiştir. DEAŞ militanları şu anda Afganistan'ın büyük bir kısmında faaliyet göstermektedir. Afganistan eski Devlet Başkanı Hamid Karzai'ye göre, militanların dünyanın çeşitli bölgelerine taşınması için Afganistan bir sıçrama tahtası görevi görmektedir. Afganistan, DEAŞ için mali, insani ve propaganda kaynaklarının yenilenmesi noktasında bir dayanak haline gelmektedir.⁷

Tahran'ın gözetiminde olan Afgan Şii azınlığın, DEAŞ'a karşı savunma birliklerinin kurulması ve bunun desteklenmesi için İran'a başvurduğunu belirtmek gerekir. Dahası Tahran, Kabil ile Taliban arasındaki müzakerelerde arabuluculuğunu yoğunlaştırmakta ve ayrıca doğrudan Taliban'la birlikte çalışmaktadır.

Bilindiği gibi Şii İran, Sünni Taliban hareketini Afganistan'daki güvenlik çıkarları için bir tehdit olarak görmüştür. Tahran, Taliban'la olan savaşında Afgan "Kuzey İttifakı"na silah ve diğer yardımları sağlamış ve 2001 yılında Afganistan'ın Taliban rejiminden özgürleştirilmesinde ABD liderliğindeki Koalisyon Güçleri'ne (başarıya ulaşmaları için) büyük katkıda bulunmuştur.⁸

Günümüzde ise durum değişmiştir: İran, doğuda kendi varlığını tehdit eden güçlü bir düşmana sahiptir. İran kendisini batıda İran karşıtı DEAŞ teröristlerinin ve doğuda Afgan komşusunun pençesi altında bulmuştur.

7 Vladimir I. Sazhin, "Iran and the Problems of Afghanistan", *Kazanalytics-Analytical Portal Middle East and Central Asia*, 2017, <http://kazanalytics.kz>, (Erişim Tarihi: 14.05.2017).

8 Fatemeh Aman-Alex Vatanka, "Iran's Other ISIS Problem", *The National Interest*, 2016, <http://nationalinterest.org/feature/irans-other-isis-problem-16071>, (Erişim Tarihi: 07.04.2017).

2014 yılında DEAŞ liderlerinden el-Adnani, militanların “bütün İnan’ı kana bulayacakları” yönünde bir bildiri yayınlamıştır.⁹

Bu durumda İnan, kendisi için daha az zararlı olan Taliban’a bel bağlamaktadır. Tahran, halihazırda Taliban birliklerine para transfer etmekte ve onlara makineli tüfekler, el bombaları ve çeşitli mühimmatlar olmak üzere silah tedarik etmektedir. İnan, Afgan sınırında Taliban’ın DEAŞ’ı engelleyerek yeni topraklar ele geçirmesini önlemeyi ve kuzeydeki Kunduz ilinden güneyindeki Helmand bölgesine kadar bir çeşit tampon bölge oluşturmayı planlamaktadır. Washington ise İnan’ın Taliban’a verdiği desteğin doğrudan kendisine yönelebileceği endişesiyle bundan büyük bir endişe duyduğunu dile getirmektedir.¹⁰

Elbette İnan, her devlette olduğu gibi, eski düşmanı Taliban’a destek vermesinin nedeni olabilecek kendi güvenliğini sağlama konusunu önemsemektedir. Bununla birlikte, DEAŞ’ın gölgesindeki terörizm sorununun ne İnan ne de ABD tarafından çözülebileceğini hatırlatmak gerekir.

İRAN-TALİBAN İLİŞKİLERİ

Afgan resmi kaynakları ve Taliban komutanlarına göre, günümüzde Tahran, Meşhed, Zahidan ve Kirman illerinde en az dört Taliban eğitim kampı bulunmaktadır. The Guardian ve Wall Street Journal (WSJ) dergileri Taliban’ın Zahedan ve Meşhed’de ofisleri bulunduğunu bildirmiştir. Üst düzey bir Afgan yetkili WSJ ile yaptığı röportajda “İnan, Taliban’a maddi destek sağlamaya başlamıştı, ancak son zamanlarda militanları eğitmeye ve teçhizat sağlamaya da başladı.” şeklindeki beyanatıyla durumu özetlemiştir.¹¹

9 “The Taliban and The Islamic State Declared Jihad to Each Othernull”, *Regnum*, 2015, <https://regnum.ru/news/polit/1917199.html>, (Erişim Tarihi: 16.03.2017).

10 “US worries about aid Taliban receive from Pakistan, Russia, Iran”, *The Nation*, 2016, <http://nation.com.pk/national/04-Dec-2016/us-worries-about-aid-taliban-receive-from-pakistan-russia-iran>, (Erişim Tarihi: 22.07.2017).

11 “Official Sources Say: Iran Supports and Finances the Afghan ‘Taliban’”, *Caravanserai*, 2016, http://central.asia-news.com/ru/articles/cnmi_ca/features/2016/08/29/feature-02, (Erişim Tarihi: 10.06.2017).

İnan’ın Taliban’la olan bağlarının bir başka kanıtı olarak, Taliban’ın eski lideri Mutlam Ahtar Muhammed Mansur’un Mayıs 2016 tarihinde İnan’dan Pakistan’a giderken öldürülmesi gösterilebilir. Mansur’un bu ölümü, Taliban ile İnan arasındaki mevcut bağlantıyı teyit etmektedir. Basında çıkan haberlere göre Mansur’un, ailesini ziyaret için geldiği İnan’da izi sürülmüş ve İnan-Pakistan sınırından geçerken öldürülmüştür. Taliban sözcüsü Zabiulla Mücahid, Mansur’un gerçekten İnan’da olduğunu ve dönüş yolunda öldürüldüğünü itiraf etmiştir.

İlişkileri ortaya koyan bir diğer belge ise İnan sınırında bulunan Farah ili Afgan Senatörü Gul Ahmad Azami’nin beyanatıdır. Azami, yerel komutanların sadakatini sağlamak için İnan’dan Farah’a getirilen silahlar konusunda istihbarat görevlilerinin kendisini bilgilendirdiğini söylemiştir. Kabil, Helmand, Uruzgan ve Herat’daki yetkililer de benzer ifadeleri kullanmıştır.

Helmand Valisi Hayatullah Hayat, yerel militanların İnan yardımı ile Rusya’dan aldığı silah türlerini listelemiştir. Bu listede kara mayınları, keskin nişancı tüfekleri, el bombaları ve 82 mm’lik havan topları yer almıştır. Hayat, “Hiç şüphe yok ki her iki ülke de Taliban’a yardım ediyor.” sözleriyle söz konusu ilişkiyi tanımlamıştır.

Afganistan Senatosu Başkanı Fazal Hadi Müslimyar, ülkenin birçok siyasi eliti gibi uzun süredir devam eden bu gelişmelerden endişe duymaktadır. Müslimyar, Senato Başkanı olarak “Taliban Afganistan’ın düşmanıdır ve onlarla olan kurulan herhangi bir ilişki Afgan halkıyla düşmanlığa eşdeğerdir.” sözlerini sarfetmiştir.

Bu bağlamda, Şubat 2017 tarihinde Moskova’da Afgan Sorunu’yla ilgili altı ülkenin katılımıyla bir diyalog toplantısı düzenlendiğinin belirtilmesi gerekir. Toplantıya Afganistan, Çin, Pakistan, Hindistan ve İnan temsilcileri davet edilmiştir. Bu toplantı, Moskova’nın Afganistan’daki diplomatik etkisini artırmaya yönelik ikinci girişimi olmuştur. 2016 yılının sonlarında Rusya Federasyonu, Çin ve Pakistan arasında

istişareler yapılmıştır. Bu durum Kabil ve Delhi'nin rahatsızlığına yol açmıştır. Bu eleştiriye göz önünde bulunduran Rusya Dışişleri Bakanlığı, bölgesel oyuncuları da içeren geniş katılımlı bir konferans düzenlemiştir. İlginçtir ki, Taliban ayaklanmasına karşı koyma çabalarına 9800 askerle destek veren kilit ülke ABD toplantı dışında tutulmuştur. Buna karşılık ABD, Rusya ve İran'ı, Taliban'ı desteklemekle suçlamıştır.

Afganistan tarafı ise Rusya ve İran'ın Taliban ile bağlarını doğrulayan resmi belgelerin elinde olduğunu söylemiştir. Afganistanlı yetkililere göre İran militanlara para ve silah yardımı göndermiş ve onlara topraklarında sığınma hakkı vermiştir.

Daha ciddi bir düşmana karşı mücadele eden kullanışlı bir araç olarak ele aldığı Taliban ile Afganistan'daki Koalisyon Güçleri'ne karşı işbirliği yapan İran'ın bu ilişkisine dair bir açıklama da Afganistan Savunma Bakanlığı Sözcüsü General Daulat Waziri'den gelmiştir. Waziri, İran'ın Taliban ile olan bağlarını doğrulamıştır. Sözcü: *"Afgan Hükümeti komşularıyla olan ilişkilerini bozmak istemiyor ancak İran'ın Afganistan'daki savaşı etkileyerek Taliban'ı ve isyancıları desteklediğini görüyoruz."*¹² sözlerini sarf etmiştir.

İran'ın, Afganistan'da "izle ve gör" politikasını açıkça devam ettirmesine rağmen Taliban'a Zahidan'da "etkinlik alanı" sunduğuna dair çelişkili raporlar vardır.¹³ İran'ın Taliban politikası öncelikle Afganistan'da DEAŞ'ın varlığından duyduğu endişe üzerinden şekillenmektedir. Bunun yanı sıra İran'ın söz konusu ülkedeki ABD varlığından kaynaklanan endişeleri de Taliban ile ilişkilerine pozitif bağlamda ivme kazandırmaktadır.

Genel olarak İran bölgede istikrarlı bir Afganistan istemekte ve Afganistan'ın Pakistan'dan uzaklaşmasını istemektedir.

Ancak İran, Taliban'a destek vererek "kötünün iyisi" tercihiyle bir çözüm yolu izleyecek gibi görünmektedir. İran'ın Afganistan'daki amaçları arasında Şii azınlığın korunması, mülteci akınındaki artışın kontrol edilmesi ve uyuşturucu ticaretinin azaltılması yer almaktadır. İstikrarlı bir Afganistan, önemli ihracat ilişkilerinin geliştirilmesi için uygun bir ortam yaratabilir.

Yakın tarihli Hindistan-İran-Afganistan Ulaştırma ve Geçiş Koridoru Anlaşması (2017) ve Chabahar Limanı Anlaşması bu planın büyük bir bölümünü oluşturmakta ve İran, Afganistan ile daha fazla etkileşim için olumlu adımlar atmaktadır.¹⁴

SONUÇ

Afganistan'ın ulusal güvenliği ve iç istikrarının Taliban'ı destekleyen İran, Rusya ve Çin'in eylemleri sebebiyle olumsuz etkilenmesi muhtemeldir. Büyük güçlerin Afganistan'daki rekabeti şiddetlenmekte ve kontrol edilmediği takdirde ülke Suriye'de olduğu gibi bu güçler arasındaki bir çatışma sahnesine dönüşme tehdidiyle karşı karşıya kalmaktadır. Güçlü bir şekilde yapılan ortak eylemler ve Taliban'la barış sağlanması, Afganistan'daki istikrar hedeflerine ulaşılmasında kilit unsurdur. Fakat bölgedeki çıkar çatışması bunu pek mümkün kılmamaktadır.

İran ve Rusya isyancılara verdiği desteği arttırmış ve ABD'yi bölgesel diplomasiye uzaklaştırmıştır. Söz konusu iki aktör her ne kadar Taliban kadar güçlü bir Sünni grupla müttefik gibi görünmese de her iki ülke de yıllardır çatışmanın farklı taraflarında yer almaktadırlar. Her ikisi de 2001 yılında ABD'nin yardımıyla Taliban'ın sürülmesini desteklemiş ve İran, Taliban karşıtı "Kuzey İttifakı"ndan en fazla fayda sağlayan ülke olmuştur.

İran, Rusya ve Çin'in hemfikir oldukları nokta Amerikan karşıtı politikalar olmuş ve bu ülkeler ABD'nin Afganistan'daki varlığını gittikçe büyüyen bir tehdit olarak görmüşlerdir. İran, ABD birliklerinin Afganistan'da konumlanması halinde, rakip ordular arasında

¹² "Iran supports, funds Afghan Taliban: officials", *Caravanserai*, 2016, http://central.asia-news.com/en_GB/articles/cnmi_ca/features/2016/08/29/feature-02, (Erişim Tarihi: 22.07.2017).

¹³ Ratanjit Singh, "Emerging Contours of Conflict in Afghanistan", *Centre For Land Warfare Studies*, 2017, s. 102.

¹⁴ Aynı yer.

bir çatışma meydana gelebileceğinden endişe duymaktadır.

ABD, İnan ve Rusya arasındaki gerginlik, Suriye'deki çatışmalar nedeniyle daha da artmakta ve yetkililer, bunun Afganistan'ın barışa kavuşmasını olumsuz yönde etkileyeceği konusunda kaygılanmaktadırlar. İnan ve Rusya, uzun yıllar boyunca ABD askerlerinin geri çekilmesi için çalışmıştır. Günümüzde ise Taliban artık toprakları fethetmekte ve Beyaz Saray'ın Afganistan için net bir politikası yok gibi görünmektedir.

Afganistan stratejisi analiz edildiğinde, İnan'ın bu ülkedeki tüm amaçlarının uluslararası topluluğun hedefleriyle benzer olduğu görülmektedir. Bu aynı zamanda İnan'a öncelikle Afganistan'da istikrar ve güvenlik için çaba gösteren ve yalnızca Afganistan'da değil, Irak, Suriye ve diğer DEAŞ etkisindeki bölgelerde "İslam Devleti"nin yayılmasını önlemek için Koalisyon Güçleri'ne katılması doğrultusunda umut vermektedir. Ancak yukarıda belirtildiği gibi İnan Afganistan'da alturistik (fedakâr, özgecil) hedefler gütmemekte ve daha çok kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmektedir. İnan'ın Afganistan'daki olası çıkarları; ABD askerlerinin Afganistan'dan tamamen geri çekilmesi, Kabil'de İnan yanlısı bir hükümetin kurulması ve yönetimde Peştunlar ile diğer etnik gruplar arasında zorunlu bir dengenin oluşturulmasıdır. İnan aynı zamanda ülkesindeki Afgan mültecileri ve uyuşturucu ticareti sorununa da çözüm bulmaya çalışmaktadır. Fakat İnan'ı Taliban ile işbirliği yapmaya teşvik eden en önemli çıkarları: Amerikan karşıtı siyaset ve DEAŞ'ın aşırılıkçı gruplarına karşı mücadele etmektir.

İnan'ın ana hedefi, bölgedeki gücünü yeniden canlandırmak ve Afganistan'a nüfuz etmektir. ABD Afganistan'da bulunduğu takdirde İnan için istenilen etkiyi elde etmek mümkün olmayacaktır. İnan'ı ikinci sınıf bir işbirliğine iten de tam olarak budur. Bu nedenle, Afganistan'ın uluslararası ilişkilerdeki bu zorlu sürecinde küresel ve bölgesel güçlerin çıkarlarının pratikte uyuşturduğu bir başka platform haline getirilmesi çağrısı yinelenmektedir.

YAZAR

Riana TEIFUKOVA, lisans eğitimini Varşova Üniversitesi'nde "Uluslararası İşletme" üzerine yapmıştır. KEE Kiev Ulusal Ekonomi Üniversitesi Uluslararası İktisat Bölümü'nde lisans ve yüksek lisans eğitimi görmüştür. Kırım Özerk Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu Dış İlişkiler Dairesi, BM Kalkınma Programı ve Ukrayna'nın Ankara Büyükelçilięi gibi kurumlarda staj yapmış olan, çok sayıda konferans ve seminere katılan Teifukova, uluslararası şirketlerde yönetici pozisyonlarda çalışmıştır. 2014 yılında Türkiye Bursları kapsamında Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde doktora eğitimine başlayan Teifukova'nın başlıca çalışma alanlarını uluslararası güvenlik ile jeopolitik ve stratejik çalışmalar oluşturmaktadır. Teifukova, çok iyi derecede Rusça, Ukraynaca, İngilizce ve iyi derecede Türkçe bilmektedir.

ANKASAM

Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi

Çankaya Mahallesi, Cemal Nadir Sokak, No: 20, 06880, Çankaya – Ankara/Türkiye
Tel: +90 312 474 00 46 • Faks: +90 312 474 00 45 • E-posta: info@ankasam.org

COPYRIGHT © 2018

Bu yayının tüm hakları Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi'ne (ANKASAM) aittir. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek yapılacak makul alıntılar dışında ANKASAM'ın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Bu çalışmada yer alan görüş ve değerlendirmeler yazarına ait olup, kurumsal olarak ANKASAM'ın resmi görüşünü yansıtmaz.

PARA İLE SATILAMAZ.